

יותר, וזה באמת גדול יותר כמו שאמרו בבבא בתרא (יב.) חכם עדיף מנביא.

[צד] פעמים משיג האדם הארה, ועל ידי זה מגיע ליראה והוא פנים של זעם, וכשמגיע על ידו לאהבה הוא פנים של רצון. ועל ידי היראה שיש לו הוא מתקן הזעם שבפנים ומתהפך לרצון, ובא אח"כ לאהבה. אבל אם מדחה אז מפניו על ידי הוללות ומחשבות אחרות, אז אין נתקן ח"ו. ואז הוא ונתתי פני באיש ההוא והכרתי אותו וגו' רחמנא ליצלן. ובכל מקום 'פני' הוא פתיחות אורו, כי לעולם הקב"ה פותח שער לתשובה. ובשעת מיתתו אדם רואה שכינה, זה נקרא פנים של זעם, כי לעולם פנים הוא הארה כאשר מגיע לאדם, כי כשהש"י נותן פניו בו ומסתכל אליו הרי באורך נראה אור, ואמר פני ילכו והניחותי לך, כי יראה איננה ניחא כנודע.

יהושע בן נון, שגרם החטא כדאיתא בפרק קמא דברכות (ד.). רצונו לומר חטא הקודם ולא שרתה שכינה בכית שני. ומכל מקום איתא בסוף ספר היכלות שאעפ"י שניתנה תורה, מכל מקום כל מעלותיה עיין שם י"ז מעלות דחשיב לא היו עד הבית שני, ואעפ"י שלא שרתה בו שכינה. ועיין עוד שם אח"כ שלא הניחו אבן על אבן בבית שני עד שכפו להקב"ה וגילה להם רזי כל דבר עיין שם, וכפו — הוא נגד כפיית הר כגיגית דמתן תורה (שבת פח.). [ויש לפרש דכפיה זו הוא בטול היצר הרע שאמרו ביומא (סט:). שהוא נגד רצון הש"י כמו שכתוב ואשר הרעותי, וכמו שאמרו בפרק אין עומדין (ברכות לב.) ובהחליל.] והעצה בהעלם הוא דברי תורה, וכדרך שאמרו (מ"ר ריש איכה) הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, שהמאור שבה מחזירן למוטב. וכן בבית שני החלו חכמי המשנה, ועל זה אמרו שכל מעלות התורה היו שם

חלק שלישי תקון הברית

ויהפכו לטוב. וזהו שאמרו בזהר נח (עב:): ובתיקונים (תיקון יח) כד תחמי קשתא באנפי נהירין תצפה לרגלי משיח, שהקשת הוא אות הברית נגד עונשי חטאת נעורים, ובדורו של משיח יהיה זה באנפין נהירין, בהארת פנים שהש"י מאיר עיניהם לדעת כי סר עוונם בזה, ועמך כולם וגו' פירוש שומרי הברית כנודע.

[צו] מי שהוא שומר הברית ולא ראה קרי מימיו, הוא נקרא יפה תואר בכתוב, כענין יוסף יפה תואר. ועל זה נאמר שקר החן והבל היופי, כי מצינו גם כן באומות עכו"ם שהיו נקיים מזה, כמו עוג שפלט מדור המבול ובלא תיבה כלל, ודאי לא היה ניסא לשקרא רק שלא היה בן מבול, דהיינו משחית זרע כמו

[צה] בימי הנעורים רתיחת התאוה מתגברת, ואז מרבה חטאים מצד היצר הרע רחמנא ליצלן, והם חטאת נעורים, וזה היה בדור המבול כמו שנאמר שם כי יצר לב האדם רע מנעוריו. וגם כן מסגל טוב הרבה מצד היצר טוב וחשקות לדברי תורה, וזה היה דור המדבר כמו שנאמר וזכרתי לך חסד נעוריך לכתך אחרי במדבר. והם עצמם אותם הנפשות, כמו שאמרו בזהר פנחס [רט"ז]. עיין שם דהיו ראויין לקבל תורה במבול אילו זכו, ונשמת משה היתה שם. ודורו של משיח — אז יהיה פעם שלישית אותו דור, בסוד מה שכתוב תחדש כנשר נעוריכי, ואז יהיה התיקון הגמור, שבאות בערכוביא חטאת נעורים וחסד נעורים, והטוב יתגבר על הרע

בפרק
אין בו
ם הזה
ור כזה
כרחן
וד עם
ור זמן
ידי זה
גם כן
וחזרו
אבלו
וכפרת
א לן
ה רק
שובה
כנ"ל.
ורתא
קודם
זתא.

ע אין
קבוע
אח"כ
חזור
קושי
רכות
ענין
הדר
זח:),
בימי

יב:
עת
הם
מה

שיו
ינו
אל
תן

והוא הנפש האחרון שבגוף והיותר סמוך לרע בכל מיני תוקף. ובעולם הזה הדורות הולכים ומתקטנים, אבל אז כשיתוקן יהיה בטוב סוף מעשה במחשבה תחילה, בסוד החיות רצוא ושוב כמראה הבזק, שממקום שפוסק משם חוזר ומתחיל להאיר ונעשה זה ראש ונתהפכו תחתונים למעלה, וכמו שאמרו ז"ל (פסחים נ.) עולם הפוך ראיתי.

[ק"ב] תאות היצר של האדם הוא מתוקף התאוה של אביו ואמו בעת הריונו, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה במזמור כאשר בא אל בת שבע, (תהלים נא) הן בעוון חוללתי ובחטא יחמטני אמי. וכמו שאמרו במדרש הנעלם וירא (ק"ב) שהמקדש עצמו בשעת תשמיש לא מסתפו בניו מיצר הרע. ולכך בת כהן שזינתה את אביה היא מחללת, ואפילו הוא בגן עדן דנין אותו על דבר זה. ולכך נראה ליוסף דיוקנו של אביו שלא יחטא, וכשהאב קבל עונשו ונתקן שם או הבן מתעורר בתשובה בעולם הזה, וכן להיפך על ידי תשובת הבן ותיקונו ליצרא דעבירה מניחין לאביו ואמו בגן עדן. ולכך בעת המילה שהוא תיקון הברית והתאוה אומרים ישמח אביך ואמך וגו', וזה בכלל האב וזכה לבנו בחכמה (עדות פ"ב מ"ט) כי אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות.

[ק"ג] פרי צדיק הוא עץ חיים, (משלי יא) וכמו שאמרו בבבא מציעא (פה) גבי בריה דר' אלעזר ברבי שמעון אף שהיה נראה לא כן¹⁶, דכודאי הצדיק מוליד נפשות יקרות [ועץ חיים היינו תורה שהוא אחד עם הנפשות].

זה הגהנים שהוא של אש, דהיינו מדרגת היראה כמו שאמרו בחגיגה (יג:) נהר דינור מזיעתן של חיות יורד על ראש רשעים בגהנים. ואית יראה רעה שהיא רצועה לאלקאה בשיא, ועל ידי כי אתה עמדי נתהפך ליראת ה' ויראת הרוממות המביאה אדרכא לשמחה, כמו שאמרו בתנא דבי אליהו רבה ריש פרק ג' וכמו שכתוב וגילו ברעדה. ואז כבר נתקן וקיבל ענשו בזה, כי זה מסיר היראה כמו שאמרו ברכות (כב.), וכן היראה מסיר עוון זה כמו שכתוב ירא את ה' וסור מרע, וכמו שאמרו בפרק ג' דנדרים (כ.) על פסוק ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו.

[ק"א] בעקבתא דמשיחא העיקר הוא רק להוציא יקר מזולל, ורק במקום יצר הרע ותגבורת עוונות משם יקחך דייקא על ידי תשובה. כמו שאמרו בחלק (סנהדרין צח.) בן דוד בא בדור שכולו חייב, ונפש כזה הוא מחלקו של משיח, וכן דוד המלך ע"ה נקרא שהקים עולה של תשובה. כידוע דכנסת ישראל רגליה יורדות וכו' (למקום הטומאה) רחמנא ליצילן, ובעקבי משיח הנפשות מן הרגליים, ושם תגבורת הרע והיצר, ולכך דוד של נפשות כאלו דייקא יזכו למשיח, כמו שאמרו ז"ל (בר"ר ט) טוב מאד זה יצר הרע. וכן משיח עצמו נולד ממקום כזה, כידוע מה שאמרו במדרש הנעלם פרשת וירא על בנות לוט ולוט, שהם שורש כח היצר הרע ומשם נצמח שורש בן דוד. והיינו שזהו תכלית השלימות שיהיה אז, שיתהפך שורש הרע לטוב, שזה שחיתת היצר דאיתא בסוכה (נב.).

16. בבא מציעא פה, א: "איקלע (הזדמן) רבי לאתריה (למקומו) דר' אלעזר בר' שמעון, אמר להם: יש לו בן לאותו צדיק (ר"א). אמרו לו: יש לו בן, וכל זונה שנשכרת בשנים שוכרתו בארבעה (מפני יופיו והיה חוטא). אתייה אסמכיה ברבי (הביאו וסמכו לרכנות כדי שיתחזר בתשובה), ואשלמיה לר' שמעון בן איסי בן לקוניא אחוה דאימיה (כדי שילמדו תורה). כל יומא הוה אמר (הבן של ר"א) לקרייתא אנא איזיל (לעירי אני רוצה ללכת), אמר ליה (המורה שלו): חכים עבדו יתך (חכם עשו אותך), וגולתא דדהבא פרסו עליך (וגולת זהב פרסו עליך), ורבי קרו לך, ואת אמרת לקרייתא אנא איזיל (ואתה רוצה לחזור לעירך)? אמר ליה: מומי

ועל דר
ושדין
שעבוד
הם עש
נפשות
ולוקחו
תלמיד
של ר'
ידי הק
במשפ
האב
לוקח
רחמנא
[ולפענ
דקרי
ברבי
באמת
לשוא
תחלה
בישא
לא ש
מבנו
מכל
בתחל

עזוב
אמר
נפשו
ר"ש
לא ז
לא ו
ואיל
17.
כ"ד
כינו
שר
גיהנו
על
אותו
שעה
מכל
על ז
אשד

טמא שפתיים אנכי יושב (ישעיה ו), בשביל שדבר רע על בני ישראל. ונפשות ישראל הם עצם התורה נמצא הוא טעות בדברי תורה, ואמנם באמת הוא ח"ו לא נכשל רק לשעה, שהרי מכל מקום נקבעו דבריו בספר והם דברי נבואה מפי הש"י, רק טעות למראית עין, לכך היה עונשו על ידי מנשה שטען נגדו שנכשל בדברי תורה כדאיתא התם ואעפ"י שבאמת לא נכשל.

[ק"ז] כל מי שנקי מחטאי התאוה צריך שמירה יתירה בעניני כעס ורציחה שהוא עלול להם, וכידוע דלא תרצח ולא תנאף הם שני הפכים, והם ימין ושמאל ברע. [וכמו ששמעתי על ירבעם בן נבט שנקרא אפרתי, דרצה לומר שלא ראה קרי מימיו, ושם אמו צרועה — היסוד שלו כעס]. וכל זרעא דיוסף הם שומרי הברית כנודע, ורציחה שכיחה שם כמו שאמרו במכות (י). בגלעד שכיחי רוצחים, בשכם שכיחי רוצחים. ובכבא מציעא (פד). שספרו משופריה דר' יוחנן, וידוע שופריה ויופי התואר בכל מקום הוא על שמירת הברית, וכמו שכתבתי לעיל אות צ"ו, ואח"כ נאמר עליו דאתי מזרעא דיוסף, ואח"כ הענין שאירע לו מריש לקיש²⁰. [כמנהג רז"ל בגמרא בכמה מקומות, מתוך שבחו ובמקום גדולתו שם אתה מוצא גם כן מה שנראה קצת היפך, כי תורה היא וללמוד צריך וכמו כן גם בתנ"ך.] שהוא מצד הרתחא דרבנן שהיתה גוברת בו, שלא רצה למחול. וגם גוף

הש"י עובר אלאו דלפני עיור לא תתן מכשול. [ועיי' בכבא קמא (כט).¹⁹ פלוגתא אי נתקל פושע, ובמקום אחר בארנו דכל אחד דיבר כפי שרשו, ר' מאיר לשיטתיה (בגיטין נב. והוריות יג):] דדברי חלומות לא מעלין ולא מורדין, ואין כאן מקום להאריך.] רק הוא כדי לעמוד על דברי תורה להוציא יקר מזולל, ואז דברי תורה נקרא מכשלה — נוקבא לגבי מכשול — דבר, ומקבלת הנפש העשוקה ההוא שהוא המכשול ומוציאתו לאור ולקדושה, שגם בה נארע מכשלה והעמדה על האמת אח"כ דייקא על ידי זה. כי אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם בענין אחר, על ידי זה העלה המכשול. ודייקא ישעיה קראו כן ונתבא הרימו מכשול מדרך עמי, שהוא עמד על זה כנודע דברית הלשון וברית המעור מכוונים. דלכך בתורה מתקנים חטא המעור כמו שכתבתי לעיל אות צ"ז וק"ז, וכן לשון רז"ל בכמה מקומות פיו הכשילו, ובגיטין (נז). אכשליה פומיה לבר דרומא אעפ"י שהיה מזיד קראוהו [וכן בהוצאת זרע לבטלה הוא מהרהר ורוצה שלא יבוא לידי הוצאת זרע לבטלה] מכשול, כי הוא מהש"י כמו שנאמר ומה' מענה לשון, ומזדמן לו בפה מה שאינו רוצה לדבר כלל כנודע בכמה מקומות, ובוזה נכשל ישעיה כמו שכתוב (בפרק ו) כי איש טמא שפתיים אנכי, וכמו שאמרו ביבמות (מט): אמר ישעיה שם, איכלע בארזא אתיוה לארזא ונסרוה), כי מטא להדי פומא נח נפשיה, משום דאמר ובתוך עם

זכר? משום דקבעי למיתני ביאה, וכיאה איקרי דרך, דכתיב: ודרך גבר בעלמה... ולכן את היצר הרע שברך איש לאשה קרא ישעיהו (פרק נז) מכשול.

19. לרבי מאיר נתקל פושע ואם נפל והזיק חייב, ולרבי יהודה לאו פושע ואם נפל והזיק פטור. וכן החלום הוא התקלות במכשול.

20. בבא מציעא פד, א: חלקו ר' יוחנן וריש לקיש מתי הסיף והפגיון והרומח מקבלים טומאה, ואמר ר' יוחנן לריש לקיש: ליסטאה בלסטיותה ידע (היית שודד ואתה מבין בענייני סכינים וכו') ולבסוף הקפיד ר' יוחנן על ריש לקיש, על שלא קיבל את דעתו, וריש לקיש נפטר. ובכבא קמא ק"ז, א חשב ר' יוחנן שרב כהנא לונג לו והקפיד עליו ומת, ולבסוף נודע לו ששפתו של רב כהנא הייתה חתוכה ולכן היה נראה כמחייך למרות שלא רצה בכך. והצטער מאוד ר' יוחנן והתפלל עליו וחזר רב כהנא לחיים.

והוא
וכן
ס כן
ר ה'
מצד
אופן:
לומר
דברי
[ואין
כלל,
פירין.
חלק
דואג
אלא
חכמה
: יחד,
ל ידי
כן אל
ז ק"ז,
חכם
:]

תורה,
ז קרא
שאמרו
על ידי
בטלה,
מכשול
בפרק
וון זה,
ל היינו
ז לילה
ומז על
ת (יא).
ז וכמו
אי אין

קבה".
(לשון)

[קמא] ההעלם שמגיע לאדם, הוא נראה לכאורה ראייה שגם החשק והחיות שהיה לו מקודם היה שקר, כי שפת אמת תכון לעד. אבל באמת אדרכא על ידי זה הקב"ה בונה שתכון לעד החשק, כאשר משיג בהעלם שהוא בהסתר פנים מהש"י ומתחנן מהש"ת שיאיר לו, הרי כבר אינו בהעלם, שעל זה נאמר תכלית הידיעה שלא נדע, ודבר זה נקרא ענוה והוא מדרגה היותר גדולה כנודע, ונאמר וענוים ירשו ארץ, פירוש ירושה אין לה הפסק (כ"ב קכט:). וכמו שנאמר במשה רבינו ע"ה שהיה עניו מכל האדם — לא כהתה עינו ולא נס ליחו, שלא היה לו למעלותיו שום הפסק, ודייקא על ידי זה נעשה שתיכון לעד, ונאמר (הושע ו) מה אעשה לך ישראל וגו' וחסדכם כענן בקר וכטל משכים הולך, שפוסק מיד החשק, על כן חצבתי בנביאים וגו', פירוש כי ממחשבות ורצונות הטובות שבישראל נבנה קומת הנביא וחכם הדור, ולכן אמרו (ערכין יז.) פרנס לפי הדור, ואיתא איזהו דור חביב לפני המקום וכו' דור המדבר, והיה אז פרנס משה רבינו ע"ה שנאמר בו ולא קם בישראל עוד נביא כמשה, וכאשר חסדם כענן בקר, אז מגיע המשפט — חצבתי בנביאים הרגתים באמרי פי, ואמרו ז"ל (תענית ה:) במעשיהם לא נאמר אלא באמרי פי, היינו שלא נחשוב אם כן שהתחלת החסד היה שקר וכך הפרנס, ואם כן זהו במעשיהם, לזה אמר דהאמת אינו כן רק באמרי פי, שגם זה מהש"י שרצה שיהיה העלם, ועל ידי זה ומשפטיך אור יצא, שיהיה האור במשפט שכולם יודו ויענו אמן

שאמרו (בפסחים שם) ואנן, פירוש תלמידי חכמים היכי התם, כי היכי דאיתו אנן הכא וכו'¹¹, שהתורה מאירה בזה לאדם לעמוד על האמת, ועל זה אמרו בסנהדרין (כר:) עצה שיש בה דבר ה' היא תקום, אבל בלאו הכי מחשבה מועלת לבטל¹², פירוש שיהיה הסוף ממש להיפך ממה שחשב, והסוף הוא גילוי האמת שיש באותו דבר, כי בהוה הכל אחד, רק בסוף ניכר כמו שנאמר שפת אמת תכון לעד, ואיתא בזהר (ח"ב קפח:) כוננת לא כתיב, אלא תכון, ועל זה אמרו (ברכות נה.) חלמא טבא חדוותיה מסתייה, בישא עציבותיה מסתייה, פירוש כל מעשה עולם הזה נקרא חלמא כמו שכתוב בשוב וגו' היינו כחולמים, ומכל מקום אמרו ז"ל (שם נז:) חלום אחד מששים בנבואה, וכן שבת אחד מששים בעולם הבא, שקצת טעם נרגש גם כן בעולם הזה, כענין אחד מששים שהוא התחלת הרגשת הטעם היותר מועט, כי אחד מששים ואחד אין טעם, והתחלתו אחד מששים, כי המעשים הם רושמים מועטים לאמיתות הנקודה שכלב הנעלם, ועל זה אמרו ז"ל (שם נה:) החלומות הולכין אחר הפה, היינו כדברי תורה, שעל ידי דברי תורה יוכל לברר כל מעשים שעשה יהיה לטוב, ואעפ"י שהיו איך שהיו על ידי הפה הוא נעשה טוב, שהש"י מאיר עיניו בזה ואז נקבע החלום לאמת כנ"ל, דתורה היא אמת, ומי שדבוק בתורה הרי דבוק בחיי עולם האמיתיים, ממילא כל המעשים שלו על כרחך כן, כי במקום שהוא האדם שם הוא כולו.

12. סנהדרין כו, ב: "אמר עולא: מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה, שנאמר: מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה (רש"י): "דאגת הלב על מזונותיו של אדם מהניא לשכת תלמודו... לישנא אחרינא: מחשבה שאדם מחשב כך וכך אעשה, כך וכך תעלה בידי — מועלת להשבת הדבר, שאין מחשבתו מחקימת אפילו לדבר תורה, כגון האומר: עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות בגירסא". אמר רבה: אם עסוקין לשמה — אינה מועלת, שנאמר: רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום, עצה שיש בה דבר ה' היא תקום לעולם". ועיין בהערה 4 על אות קל"א שם מובאת הגמרא מברכות נה, א המוזכרת לקמן.

לל
אה
נין
גור
בני
בני
יז)
נכי
וכל
יכל
גם
דע.
רץ.
י"ה
זלה
קוה
מזה
יינו
דבר
שייך
ות.
מה
ענין
חיים
גמת
מה
וכן
יברי
ע"ז
כמו

בן

זור
יה:
ה"ז
חנו
ביום
ת.

הטוב. וכמו באבדן סדום, שהיו אבירי לב הרחוקים מצדקה, נתבשר לידת יצחק שהיה גם כן גבור הלב כנודע.

וכן באבדן מצרים היה הכנה למתן תורה, כידוע מחכמת מצרים שהיתה מופלגת. ולכך יחזקאל שנבואתו חכמה, כמו שאמרו בכרכות (נז: הרואה יחזקאל בחלום) יצפה לחכמה, אמר כמה פרשיות על חורבן מצרים, שעל ידי זה תרוממנה קרנות חכמת האמת. וכן אמר כמה פרשיות על צור שגם כן היתה מפוארת בחכמה כנודע. רק צור היתה מופלגת בחכמות שכליות מפעולות בני אדם [צור לשון צייר וצר צורה, ומלא י' שהוא אות אמת כמו שאמרו בזהר (ריש ויקרא), לפי שנתעסקו בבנין בית המקדש והיה לפעולתם אחיזה בחיי עולם. אבל צר חסר [לשון צר צורך] במלכות רביעית הכתוב מדבר (כמו"ש בכרא"ר סוף פס"א), היינו לפי שנאמר בהם והידים ידי עשו שגם כן כוחם בפעולת ידם, ונחסרה הי', ועיין בלקוטי תורה מהאר"ל שכל מקום שיחסר אות מהשם יורה על הטומאה.] והוא דוגמת חכמת תורה שבעל פה [שאו היתה התחלתה. ולכך אבדן צור היה ביותר כמו שכתוב (יחזקאל כט, נבוכדנצר מלך בבל העביד את חילו עבודה גדולה אל צור וגו'), ושכר לא היה לו ולחילו מצור וגו', שנאבד גם כל שללה, והיינו כפי תוקף הרוממות הראויה לתורה שבעל פה בהתחלתה. וקיבל נבוכדנצר שכר עבודתו מצור במצרים, כי משם נצמח.] וחכמת מצרים הוא בכשפים שהוא למעלה מהטבע והשכל, דוגמת תורה שבכתב, שהיו הם דוגמתם בזה לעומת זה.

[קנא] עתות הירידה שיש לאדם, שאין לו שום חשק לתורה ועבודה, זהו הכנה לעליה גדולה. והיינו על ידי הצעקה שצועק כשמתכוון על דרכיו ורואה שפלותו וירידתו. וכמו שנאמר ויסעו מרפידים ויבואו מדבר

תורה, כמו שכתב ברוקח אין חוזק כחסידות בתחלתה, אבל הוא רק בראיה. וצריך השתדלות עד שמגיע להיות כן בקנין ונבלע בלב כל מה שמשיג, ואז נקרא קונה עולמו. ואז הוא עת הפטירה כלשון גמרא דעבודה זרה שם, והיינו שאין לו עוד מה להשתדל בעולם הזה, שהוא הפרוזדור ועולם המעשה וההשתדלות, והוא לא יוכל להגיע יותר מעולמו שלו. ולכך בעת מתן תורה, שאז היה הבלעת דברי תורה בקנין [אחר שקדמה הראיה בקריעת ים סוף, ראתה שפחה וכו' (על הים יותר מיחזקאל במעשה מרכבה מכילתא בשלח)] כנודע, אמרו ז"ל (שבת פח:) שיצתה נשמתם, והוריד הקב"ה טל של תחית המתים והחיים. וכאמרם ז"ל (פרד"א פ' לר) על פסוק כי לא יראני האדם וחי, שבשעת מיתתו רואה. והיינו דכשמגיע לתכלית הקנין זוכה לראיה שנית, כי חוזר להתחלה ומיד מסתלק לעולם מחודש והוא עולם הבא.

[קנ] כשהקב"ה מרומם איזה דבר טוב בעולם, אז ממילא אותו דרגא בסטרא אחרא משתפל. וכן להיפך כשרואה איזה דבר רע בתכלית השפלות, ידע כי אותו דבר בקדושה הוא בתכלית הרוממות. וכמו שנאמר כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אותם לי, ונאמר וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק, באותו דבר שזה נגדע זה מתרומם. ונאמר אמלאה החרבה, ודרשו רז"ל קיסרי וירושלים וכו' (אם מלאה זו חריבה זו ואם מלאה זו חריבה זו, מגילה ו.) פירוש ששניהם במדריגה אחת במלכות. וכל אומה יש לה כח מה, כמו שאמרו אופיה של אומה זו וכו', ולכך ירמיה קונן על אבדן אומות עכו"ם, כמו שכתוב לבי למואב כחלילים יהמה וגו', וכמו שאמרו בכמדבר רבה (רי"פ בלק). והיינו שבאבדן אותה אומה נתבטל אותו כח (כנ"ל אות מ"ז) ובכל דבר יש גם כן טוב כידוע, ואז נתרומם אותו כח

אבות (פ"ד).
ודברי תורה
שיהיו דברי
זוא כן כמו
מפיו. וכמו
של דואג מן
! בלב להיות
עי בעיי וכו',
הבעיות הם
ואם הם כן
כפה.

זיהיה כן כמו
להיות, והיינו
יג וההנהגה
לם להשיג, זה
להשיג וצריך
תו הוא עצם
יש לו שרש
(בכרכות נח).
בפרצופיהן,
ו הלב כנודע,
זרו) מחכמת
ים תאיר פניו.
וק חכמת כל
ו (שמו"ר נב)
עולמו, שכל
והוא הנקרא
כל אחד יש לו
תיקונים (ריש
זה לומר עולם
אחד כולל כל
למנו כדמותנו,
בלשון רז"ל
ודה זרה (יז).
וכו', והיינו
כי יש שמשיג
תו רק בראיה
האדם לדברי

סיני, וידוע דרשת חז"ל על רפידים שרפו ידיהם מן התורה (סנהדרין קו.), וזה היה הכנה למתן תורה שהוא תכלית החזוק ידים בדברי תורה. ונאמר והנשיאים הביאו את אבני השם, ודרשו רז"ל (במד"ר פי"ב) נשאם חסר, לפי שנתעצלו ואחרו מלהביא. ובגמרא (יומא עה. דרשו) נשיאים ממש, פירוש שעל ידי העצלות וצעקו לה, זכו לכך שהנשיאים ממש הם העננים הביאו להם אבני השם. מסתמא לכל נשיא המציא אבנו, וזה דבר יקר יותר מכל הנדבכות, ואילו הביאו נדבתם מקודם לא היה להם זה עדיין. והמשל בנשיאים שהוא חשך על פני העולם, וממנה האורה יוצא לכל באי עולם, וכן שמעתי על פסוק המכסה שמים בעבים, ואח"כ על ידי זה, המכין לארץ מטר, וכן עשו הם מתחלה העצלות הוא החשך.

[קנב] כפי התרחקות האדם מן הרע, והיינו מכל חמודות העולם וזה תשוקות דלגרמיה, כך הוא מתקרב להש"י ומשיג אורו יתברך, וכמו שנאמר השיבנו והאר פניך. וכן להיפך כפי השגתו מהש"י כך מתרחק מעניני עולם הזה, כמו שנסמך אנכי ולא יהיה לך. ועל זה אמרו (אבות פ"ג) אם אין יראה אין חכמה, אם אין חכמה אין יראה. חכמה היא השגת הש"י, ויראה הוא מן החטא, והא בלא הא לא סגי. ויראה נקרא אוצר וכלי קבול, שהלב מתפנה מכל מיני תשוקות וחמדות וממילא הוא כלי פנוי לקבל דברי תורה. וכמו שאמרו ז"ל יצא דבר של ליצנות נכנס דבר של תורה, יצא דבר של תורה נכנס — של ליצנות. כי

כשהלב פנוי מדברי תורה ממילא הוא מוכן לקבל כל מיני תאוות. כי אי אפשר שיהא פנוי לגמרי. ולכך הם שניהם ביחד, ואין האחד קודם לחבירו רק ברגע כמימריה, אבל תיכף תכוף לו מדרגה האחרת, והמפנה לבו להש"י תיכף הש"י משרה אורו שם. כי היראה היא מה שהש"י שואל מבני אדם, כמו שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו'. והחכמה מה שהש"י משפיע, כמו שנאמר יהיב חכמתא לחכימין, ונאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. ואתערותא דלתתא צריך להיות מקודם, ועל זה אמרו (שיהש"ר פ"ה) פתחו לי פתח כחודה של מחט, כי די בכל שהוא יראה, ואז יושפע בלבו נגדו כך חכמה. וממילא על ידי החכמה תבוא לו עוד יראה, ואז תבוא עוד חכמה וחזור חלילה, עד שיהיה פתחים שיהא כפתחו של אולם. ואמרו קמאי ובלבד שיהיה נקב מפולש מעבר לעבר, ורצונו לומר שיהיה ממעמקי לבו התעוררות גמור דעזיבת החטא ולעזוב כל עניני עולם הזה, אפילו רגע אחד די.

[קנג] העגמת נפש שיש לאדם על עוונותיו הוא תמורת יסורין, וכמו שאמרו בזהר (ויקהל ריב.) משיח עיין שם¹⁹. וידוע דנפש מנהיג הדור היא הכוללת כל נפשות הפרטיות שבדור, ונפש משיח היא כלל נפשות כל הדורות אחר השלימות של השתדלותם בעולם הזה [כמו שהאבות כוללים נפשות כל הדורות בהתחלתם ושרשם ומקור מוצאם]. ונמצא בכל נפש פרטי נקודת השתדלותו אל התכלית האמיתי היא נקודת משיח. ובאותה

19. זוהר ויקהל ריב, א, תרגום הסולם: "בשעה שאומרים למשיח צערם של ישראל בגלותם, ואלו הרשעים בהם, שאינם מסתכלים לדעת רבונם, הוא מרים קולו ובוכה על אלו הרשעים שבהם. זהו שכתוב: והוא מחולל מפשעינו מדוכא מעוונותינו... בגן עדן יש היכל אחד שנקרא היכל החולים. אז משיח נכנס בהיכל ההוא, וקורא כל המחלות וכל המכאובים וכל היסורים של ישראל שיבואו עליו. וכולם באים עליו. ולולא שהוא מקל מעל ישראל ולוקחם עליו, לא היה אדם שיכול לסבול יסוריהם של ישראל על עונשי התורה. זהו שכתוב אכן חליינו הוא נשא וגו'. כעין זה רבי אלעזר בארץ (היה מקבל עליו יסורים בשביל ישראל ב"מ פד. ב)."

נקודו
מדוכ
דיסו
לומר
שם
מדכו
העוו
שיש
מתעו
לו. וי
ערך.
לפניו
דהיינ
משיח
שם ד
לארע
עילא:
דינור
ויורד
וזוכינ

[קנד]
צריך
להש"
לילה
שלאו
להאמ
והש"
זה פ

20.
ואוה
בנהו
האו
אינני
21.
תורו
תורו
אחת
ארבו